

بررسی عوامل موثر بر رتبه بندی شرکتهای بورس اوراق بهادار تهران از لحاظ کیفیت افشاء و به موقع بودن

دکتر بهمن بنی‌مهد^۱

محسن محسنی شریف^۲

تاریخ پذیرش: ۸۹/۱۱/۲۰

تاریخ دریافت: ۸۹/۹/۱۰

چکیده:

مفهوم افشاء، مفهوم گسترده‌ای است که از جنبه‌های مختلفی مورد بررسی قرار گرفته است. پژوهش حاضر مفهوم کیفیت افشای اطلاعات و برخی از عوامل تأثیرگذار بر آن را، مورد مطالعه قرار می‌دهد. به همین منظور شرکتهای رتبه بندی شده در بورس اوراق بهادار تهران در سال ۸۶ که شامل ۳۱۱ شرکت بود، به عنوان جامعه آماری پژوهش انتخاب شد. سپس با استفاده از اطلاعات مندرج در متن صورتهای مالی و یاداشتهای همراه به بررسی رابطه بین برخی از عوامل تأثیرگذار بر رتبه بندی شرکتهای موجود در بورس اوراق بهادار نظیر اندازه شرکت، بازده داراییها، اهرم مالی، نوع حسابرس، نوع گزارش حسابرس، درصد مالکیت سهامدار عمده، نوع واحد تجاری و نوع صنعت پرداخته شد.

در این پژوهش با توجه به اینکه ارائه به موقع اطلاعات به سازمان بورس اوراق بهادار به عنوان عامل اصلی رتبه بندی شرکت‌ها از سوی این سازمان مدنظر قرار گرفته بود، از این رو متغیر وابسته، فاصله زمانی بین تاریخ تهیه صورتهای مالی و تاریخ انجام حسابرسی در نظر گرفته شده است. نتایج تحقیق حاکی از این است که رتبه افشاء با اندازه شرکت و نوع صنعت ارتباط معنی‌دار مثبت دارد. اما با نوع گزارش حسابرس و درصد مالکیت سهام رابطه معنی‌دار منفی دارد. هم‌چنین رابطه‌ای میان بازده داراییها، اهرم مالی، نوع حسابرس و نوع واحد تجاری با رتبه افشاء مشاهده نشد.

واژه‌های کلیدی: کیفیت افشاء، به موقع بودن، اندازه شرکت، گزارش حسابرسی و سازمان بورس اوراق بهادار.

۴ استادیار مدعو گروه حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، نویسنده مسئول و مکاتبه کننده اصلی،

۴ کارشناس ارشد حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

۴ مقدمه

۴ مبانی نظری پژوهش

۴.۱ تئوری افشاء

افشا به عنوان یکی از اصول حسابداری مطرح است و براساس این اصل، باید کلیه‌ی اطلاعات مربوط به فعالیت‌های شرکت به نحو مناسب و به موقع در اختیار گروه‌های مختلف استفاده کننده قرار می‌گیرد. در واقع هدف اصلی از افشا عبارت است از؛ کمک به استفاده‌کنندگان در تصمیم‌گیری مربوط به سرمایه‌گذاری، تفسیر وضعیت مالی شرکت‌ها، ارزیابی عملکرد مدیریت، پیش‌بینی جریان‌ات وجوه نقد آتی. در این راستا باید کلیه واقعات‌های با اهمیت واحد اقتصادی به گونه‌ای مناسب و کامل افشا شوند، تا امکان اتخاذ تصمیم فراهم گردد و از سردگمی جلوگیری به عمل آورد. افشاء باید از طریق گزارش‌های قانونی شامل صورت‌های مالی اساسی که حاوی تمامی اطلاعات با اهمیت، مربوط و به موقع باشد و این اطلاعات به گونه‌ای قابل فهم و حتی‌الامکان کامل ارائه گردد؛ تا امکان اتخاذ تصمیم‌های آگاهانه را برای استفاده‌کنندگان فراهم سازد (ملکیان، ۱۳۷۶، ۱۵).

هندریکسن و ون‌پردا^۱ در تعریف افشاء آورده‌اند: "افشا در حالت کلی به معنای انعکاس اطلاعات است. اما حسابداران از این واژه معنای محدودتری را در نظر می‌گیرند و آن را به معنای انعکاس اطلاعات مالی واحد تجاری در قالب گزارش‌های مالی می‌دانند، که معمولاً به صورت سالانه ارائه می‌شود" (هندریکسن، ۱۳۸۴، ۲۲۵). بلکویی^۲، افشا را دربرگیرنده‌ی اطلاعاتی می‌داند که برای سرمایه‌گذار معمولی مفید واقع شود و موجب گمراهی خواننده نگردد. به صورتی آشکارتر، اصل افشا بدین معنی است که هیچ اطلاعات مهم مورد توجه و علاقه سرمایه‌گذار معمولی نباید حذف و یا پنهان شود (ریاحی بلکویی، ۱۳۸۱، ۲۵۱). ولک و همکاران^۳ افشا را دربرگیرنده‌ی

امروزه با توجه به فضای رقابتی و تغییر شرایط کسب و کار، مهم‌ترین موضوع برای شرکت‌ها، اعتبار و سطح مقبولیت آنها می‌باشد. یکی از ابزارهای مهم برای نشان دادن این موضوع، رتبه‌بندی شرکت‌هاست. در واقع رتبه شرکت‌ها می‌تواند مظهر میزان اعتبار و قدرت آنها باشد. با توجه به این موضوع اغلب کشورها اقدام به رتبه‌بندی شرکت‌های موجود در بورس اوراق بهادار خود کرده‌اند. در ایران نیز بورس اوراق بهادار اقدام به رتبه‌بندی شرکت‌ها بر پایه افشاء به موقع اطلاعات نموده است.

افشا در حسابداری واژه فراگیر است و تقریباً تمامی فرآیند گزارشگری مالی را در بر می‌گیرد. یکی از اصول اولیه حسابداری اصل افشای کلیه واقعات‌های با اهمیت و مربوط درباره رویدادها و فعالیت‌های مالی واحدهای تجاری است. اصل مزبور ایجاب می‌کند که صورت‌های مالی به گونه‌ای تهیه و ارائه شود که از لحاظ هدغای گزارشگری او لاً به موقع، مربوط و قابل اعتماد و ثانیاً قابل مقایسه و قابل فهم باشد. یعنی بتواند استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی را در اتخاذ تصمیمات آگاهانه کمک کند (عالی‌پور، ۱۳۷۰، ۲۵).

هدف اصلی این پژوهش آن است که عوامل موثر بر کیفیت افشاء اطلاعات را مورد بررسی قرار داده و بر اساس شرایط موجود شرکت‌ها در بورس اوراق بهادار و کیفیت افشای اطلاعات توسط آنها، مبنایی تئوریک برای متغیرهای موثر بر رتبه‌بندی شرکت‌ها را مشخص نماید. متغیرهای پژوهش به نحوی بررسی می‌شود که بتوان تاثیر آنها را بر عامل رتبه‌بندی شرکت‌ها مشخص نمود. از این رو منظور از این پژوهش بررسی عوامل تاثیرگذار بر رتبه‌بندی شرکت‌ها از لحاظ ارائه به هنگام صورت‌های مالی است.

استفاده از تجزیه و تحلیل رگرسیون خطی به بررسی افشاء داوطلبانه در شرکت‌های موجود در بورس اوراق بهادار هونگ کونگ پرداختند. نتایج پژوهش حاکی از این بود که شاخص افشاء با اهرم مالی و نوع شرکت رابطه دارد و نوع صنعت و اندازه شرکت با شاخص افشاء رابطه ندارد (Ferguson, 2002, 126) اُنْگ و

هورویتز^۵ در پژوهش خود نشان دادند که همبستگی مثبتی بین افشای داوطلبانه و استقلال هیات مدیره وجود دارد. اما این امر فقط برای شرکت‌هایی با مدیران مالک کمتر از ۲۵٪ صادق است (leung and Horwitz, 2004, 3) اوسوآنسا و لونتیز^۶ در پژوهشی در یونان دریافتند که بین اندازه شرکت، نسبت اهرمی، نوع حسابرس، نوع صنعت و درصد سهام متعلق به مدیران داخلی شرکت با ارائه به موقع صورت‌های مالی رابطه معنی دار وجود دارد (Owusu-Ansah and

Leventis, 2006, 275)

لی و همکاران^۷ در تحقیقی با عنوان "تاثیر افشای اختیاری، ساختار مالکیت و هزینه سرمایه بر ارتباط بازده سودهای آتی"، تاثیر افشای اختیاری را بر ارتباط بین بازدهی جاری سالانه، سودهای سالانه و سودهای آتی و اثر ساختار مالکیت و هزینه سرمایه بر این رابطه را مورد آزمون قرار دادند. نتایج پژوهش آنها نشان داد ارتباط مثبتی بین سطح افشاء اختیاری و سطح اخبار درباره سودهای آتی وجود دارد. هم چنین در شرکت‌هایی که مالکیت مدیریت در آنها بالا است، ارتباط ضعیف‌تری بین بازدهی جاری سهام و سودهای آتی وجود دارد. آن‌ها دریافتند بین بازدهی سهام جاری و سودهای آتی، زمانیکه هزینه سرمایه بالا است، ارتباط ضعیفی وجود دارد (Lou and et.al, 2006, 502).

تنویر و دیگران^۸ در پژوهشی با عنوان تغییر مقررات و کیفیت الزامات افشای اجباری به بررسی تاثیر تغییر در مقررات بر کیفیت رعایت الزامات افشای

اطلاعات مالی مربوط، اعم از اطلاعات داخلی و خارج از صورت‌های مالی می‌دانند. همچنین افشای اطلاعات بودجه‌ای را به عنوان یکی از موارد افشای خارج از متن صورت‌های مالی، معرفی می‌کنند (ولک و همکاران، ۱۳۸۷، ۴۵۲).

۴-۴ کیفیت افشاء

عوامل تعیین کننده کیفیت افشای اطلاعات حسابداری، متعدد هستند. پانانن و لین کیفیت افشای اطلاعات حسابداری تابعی از عوامل مختلف شامل ساختار سرمایه، نوع مالکیت، رشد فروش، اندازه شرکت و هم چنین وضعیت سهام شرکت در بازار سرمایه می‌شناسند (Paananen and Lin, 2009, 32). پنمن کیفیت افشای اطلاعات را متأثر از کیفیت استانداردهای حسابداری، کیفیت حسابرسی و مدیریت سود می‌داند (Penman, 2003, 602). تونا و همکاران کیفیت افشاء را در اثرگذاری به هنگام اطلاعات حسابداری بر شاخص‌های بازار نظیر قیمت و بازده سهام می‌دانند. هم چنین آن‌ها یکی از ویژگی‌های کیفیت افشاء را تأیید پیش بینی‌های قبلی می‌شناسند (Tuna et. al 2006, 9). ناگار و همکاران بهبود کیفیت افشاء را عاملی برای کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و در نتیجه کاهش هزینه‌های نمایندگی میان سهامداران و مدیران می‌دانند. آن‌ها در پژوهشی دریافتند که هر گاه پاداش مدیران بر پایه قیمت سهام تعیین گردد، میان پاداش مدیران و کیفیت افشاء رابطه‌ای مثبت وجود دارد (Nagar et. al, 2003, 284).

۴-۴ پژوهش‌های خارجی

فرگوسن و همکاران^۹ در کشور هونگ کونگ پژوهشی در زمینه افشای داوطلبانه انجام دادند. در این پژوهش یک نمونه از ۱۴۲ شرکت انتخاب شده بود. سپس فهرستی از ۹۳ مورد درباره افشاء تهیه و با

، کمیته حسابرسی و کیفیت افشای مالی در شرکت‌هایی که برای اولین بار سهام خود را در بورس عرضه می‌کنند. نتایج پژوهش حاکی از آن بود شرکت‌هایی که در آن‌ها اعضای هیأت مدیره غیرموظف بیشتر است و هم چنین کمیته حسابرسی بزرگ تری دارند، کیفیت افشای بیشتری نیز دارند (Nurwati and et.al. , 2009, 136).

لی و وانگ^{۱۳} به بررسی کیفیت گزارشگری مالی و کارایی سرمایه گذاری در کشور چین پرداختند. آنها شاخص کیفیت گزارشگری مالی را شاخص کیفیت ارقام تعهدی و شاخص مدیریت سود در نظر گرفتند. نتیجه پژوهش آن‌ها بیانگر آن بود، شاخص کیفیت ارقام تعهدی با سطح پائین سرمایه گذاری رابطه ای معکوس دارد. هم چنین شاخص مدیریت سود با سطح بالای سرمایه گذاری رابطه ای معکوس دارد (Li and Wang , 2010, 197).

لی^{۱۴} در بررسی اثر رقابت بازار بر کیفیت افشای داوطلبانه اطلاعات، دریافت رقابت موجب افزایش کیفیت افشای داوطلبانه اطلاعات می‌شود. هم چنین نتیجه تحقیق او نشان داد شرکت‌های بزرگ در مقابل شرکت‌های کوچک که توان رقابتی بالایی دارند، کیفیت افشای کمتری در مقایسه با شرکت‌های کوچک دارند (Li, 2010, 663).

۴ ۴ پژوهش‌های داخلی

ملکیان پژوهشی در زمینه فراگیری گزارش‌های سالانه و ویژگی‌های مالی شرکت‌های پذیرفته شده در سازمان بورس اوراق بهادار تهران انجام داد. هدف وی از این پژوهش کمک به تدوین استانداردهایی در زمینه گزارشگری مالی در ایران بود و نتایج حاکی از این بود که بین اندازه شرکت، فروش خالص، نسبت بدهی به حقوق صاحبان سهام رابطه وجود دارد (ملکیان، ۱۳۷۶، ۱۳).

اجباری در کشور بنگلادش پرداختند. در این پژوهش صورت‌های مالی سالانه شرکت‌های موجود در بورس قبل و بعد از تغییر مقررات به عنوان شاخص افشای اجباری در نظر گرفته شده و تحلیل‌های آماری نشان می‌دهد که رعایت افشاء در طی دوره زمانی که قوانین افشاء بیشتر می‌شود، افشای بیشتری از سوی شرکت‌ها انجام می‌گردد (Tanweer and et. al , 2007, 15).

عبداله در مالزی دریافت که میان سودآوری، نسبت اهرمی، ترکیب اعضای هیئت مدیره، وجود کمیته حسابرسی و ارسال به موقع اطلاعات رابطه معنی داری وجود دارد (Abdullah, 2007, 2). ماهاجان و چاندر^۹ در بررسی عوامل تاثیرگذار بر ارسال به موقع اطلاعات در کشور هند دریافتند که اندازه شرکت، نوع صنعت، سودآوری از عوامل مهم در ارسال به موقع اطلاعات هستند (Mahajan and Chander, 2008, 12). در پژوهشی در عربستان دریافتند که اندازه شرکت، نوع اظهارنظر حسابرس، نوع حسابرس، نوع صنعت و سودآوری شرکت از عوامل موثر در ارائه به موقع در گزارش‌های مالی پایان دوره می‌باشد (Almosa and Alabbas, 2008, 2).

عزت و المسری^{۱۱} در بررسی اثر نظام راهبری بر افشای به موقع اطلاعات صورت‌های مالی از طریق اینترنت در مصر نشان دادند، اندازه شرکت، نوع صنعت، نقدینگی، ترکیب مالکیت، ترکیب اعضای هیئت مدیره و اندازه آن از عوامل تعیین کننده در افشای به موقع از طریق اینترنت می‌باشند. هم چنین آنها دریافتند شرکت‌های بزرگی که در بخش خدمات فعالیت می‌کنند و نقدینگی بالایی دارند، اطلاعات خود را به هنگام تر از بقیه شرکت‌ها منتشر می‌نمایند (Ezat and El-masry, 2008, 845). نورواتی و دیگران^{۱۲} در کشور مالزی پژوهشی انجام دادند با عنوان رابطه اعضای هیأت مدیره شرکت

۴ روش شناسی پژوهش

۴-۱ متغیرهای مورد مطالعه

متغیرهای وابسته و مستقل با توجه به پیشینه پژوهش های خارجی انتخاب شده اند. از آنجائیکه رتبه‌بندی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس براساس شاخص به موقع بودن اطلاعات انجام می‌شود، لذا در این پژوهش متغیر وابسته، فاصله زمانی بین تاریخ سال مالی و تاریخ حسابرسی شرکت‌های رتبه‌بندی شده در بورس به عنوان عاملی برای ارائه به موقع اطلاعات در نظر گرفته شده است. اما متغیرهای مستقل به شرح زیر می‌باشند:

اندازه شرکت: اندازه شرکت عبارت است از

لگاریتم طبیعی جمع دارایی‌ها

اهرم مالی: شاخصی است برای تعیین ریسک مالی شرکت که عبارت است از نسبت بدهی به جمع دارایی‌ها

بازده دارایی‌ها: شاخصی است از عملکرد اقتصادی شرکت که عبارت است از نسبت سود خالص به جمع دارایی‌ها.

نوع شرکت حسابرسی کننده: منظور از نوع شرکت حسابرسی کننده این است که شرکت مورد نظارت در بورس توسط کدام موسسه یا سازمان مورد حسابرسی قرار می‌گیرد. اگر صورت‌های مالی شرکت توسط سازمان حسابرسی، حسابرسی شده باشد عدد یک و در غیر این صورت مقدار صفر به آن نسبت داده می‌شود.

نوع گزارش حسابرس: گزارش های حسابرسی به چهار شکل مقبول، مشروط، مردود و عدم اظهار نظر است. در این پژوهش اگر گزارش حسابرس درباره صورت های مالی شرکت از نوع مقبول باشد عدد یک به آن نسبت داده و در غیر این صورت برای مقدار صفر برای آن در نظر گرفته می‌شود.

نوری فرد پژوهشی را تحت عنوان "افشای اطلاعات در گزارش‌های مالی شرکت‌ها" انجام داده است. در این پژوهش کوشش شده تا جنبه‌های کمی و کیفی افشای اطلاعات را در ایران ضمن بررسی گزارش‌های سالانه مورد ارزیابی قرار دهد. روند افشای اطلاعات در قالب سه ویژگی از ویژگی‌های شرکت (میزان دارائی، حاشیه سود، ماهیت صنعت)، مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاصله از این پژوهش نشان داد، میان اندازه شرکت از لحاظ جمع دارایی‌ها و حاشیه سود و میزان افشاء در یادداشت‌های همراه صورت‌های مالی رابطه ای مثبت وجود دارد. اما میان نوع صنعت و افشاء رابطه ای وجود ندارد (نوری فرد، ۱۳۷۷، ۱۰).

ملکیان و سیدآبادی (۱۳۸۳) در پژوهشی با عنوان "بررسی تاثیر اندازه و نسبت‌های مالی بر افشای کامل صورت‌های مالی" اقدام به ایجاد یک چک لیست از اقلام افشای الزامی نمودند که شامل ۱۶۸ قلم بود و از متن استانداردهای حسابداری استخراج گردیده بود. آنها مدل خود را بر روی ۵۰ شرکت از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس آزمون نمودند. نتایج آن‌ها نشان داد که بین اندازه شرکت، نسبت بدهی‌ها به حقوق صاحبان سهام و نسبت سود قبل از مالیات به فروش خالص با افشای کامل صورت‌های مالی رابطه معنی دار وجود دارد (ملکیان و سیدآبادی، ۱۳۸۳، ۱۵).

کاشانی پور و پارچینی (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان "رابطه افشای اطلاعات اختیاری و اعضای غیر موظف هیات مدیره" به بررسی رابطه دو مکانیسم کنترلی یعنی افشای اختیاری (مکانیسم کنترل خارجی) و مدیران غیر موظف (مکانیسم کنترل داخلی) می‌پردازد. نتیجه پژوهش آن‌ها نشان داد که رابطه معنی داری بین این دو متغیر وجود دارد (کاشانی پور و پارچینی، ۱۳۸۸، ۱۶).

۷) میان نوع واحد تجاری و رتبه شرکت از نظر کیفیت افشای اطلاعات و به موقع بودن رابطه وجود دارد.

۸) میان نوع صنعت و رتبه شرکت از نظر کیفیت افشای اطلاعات و به موقع بودن رابطه وجود دارد.

۴ ۴ قلمرو پژوهش

قلمرو مکانی پژوهش، شامل شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار می باشد. قلمرو زمانی پژوهش شرکتهای رتبه بندی شده توسط سازمان بورس اوراق بهادار در سال ۸۶ می باشد. نوع پژوهش تجربی می باشد. به دلیل آنکه داده های مورد استفاده اطلاعات واقعی و تاریخی و گذشته نگر است، لذا می توان آن را از نوع پس رویدادی طبقه بندی کرد.

روش پژوهش توصیفی، از نوع همبستگی و به صورت مقطعی می باشد و با استفاده از روش رگرسیون چند متغیره انجام می شود. جامعه آماری پژوهش شرکتهای رتبه بندی شده در بورس اوراق بهادار شامل ۳۱۳ شرکت می باشد که باتوجه به عدم دسترسی به صورتهای مالی ۲ شرکت، ۳۱۱ شرکت در جامعه آماری پژوهش مورد تحلیل قرار گرفت. آزمون فرضیه با استفاده از نرم افزار spss16 و به روش تجزیه و تحلیل گام به گام انجام شده است.

۴ نتایج تحقیق

۴ ۴ آماره های توصیفی

در این بخش کمیت های آمار توصیفی متغیر وابسته و متغیر مستقلی که کمی هستند ارائه می شوند. این آماره ها شامل میانگین، میانه و انحراف معیار متغیرهای موجود می باشد. نزدیک بودن میانه و میانگین داده ها بیانگر آن است که، داده ها از توزیعی

مالکیت دولتی: عبارت است از درصد سهام متعلق به دولت

نوع واحد تجاری: منظور از نوع واحد تجاری زمینه فعالیت واحد تجاری است که اگر تولیدی باشد مقدار یک و اگر غیر تولیدی باشد مقدار صفر اختصاص داده می شود.

نوع صنعت: منظور از نوع صنعت عبارت است از صنعتی که شرکت در آن فعالیت می کند. در این پژوهش هر شرکت که در صنعت مرتبط با خود فعالیت می کند مقدار یک و در غیر این صورت مقدار صفر اختصاص داده شده است.

۴ ۴ فرضیه ها

باتوجه به مبانی نظری و پیشینه پژوهش، فرضیه های پژوهش به صورت ذیل تدوین می گردد:

۱) میان اندازه شرکت و رتبه شرکت از نظر کیفیت افشای اطلاعات و به موقع بودن رابطه وجود دارد.

۲) میان بازده داراییها و رتبه شرکت از نظر کیفیت افشای اطلاعات و به موقع بودن رابطه وجود دارد.

۳) میان اهرم مالی و رتبه شرکت از نظر کیفیت افشای اطلاعات و به موقع بودن رابطه وجود دارد.

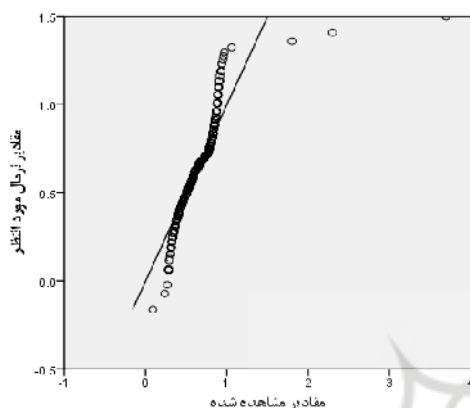
۴) میان نوع شرکت حسابرسی کننده و رتبه شرکت از نظر کیفیت افشای اطلاعات و به موقع بودن رابطه وجود دارد.

۵) میان نوع گزارش حسابرس و رتبه شرکت از نظر کیفیت افشای اطلاعات و به موقع بودن رابطه وجود دارد.

۶) میان درصد مالکیت دولتی و رتبه شرکت از نظر کیفیت افشای اطلاعات و به موقع بودن رابطه وجود دارد.

نرمال برخوردار هستند. از آنجائیکه طبق قانون، شرکت‌ها موظف هستند تا پایان تیرماه هر سال، اظهار صورت‌های مالی خود را به سازمان امور مالیاتی و هم‌چنین به بورس ارسال نمایند. لذا شاخص به موقع بودن (تفاوت بین تاریخ سال مالی و تاریخ حسابرسی) بر عدد ۱۲۰ روز تقسیم شده است. همانگونه که در نگاره شماره ۱ منعکس است، میانگین ارسال صورت‌های مالی برابر ۶۷ درصد ۲۰٪ یعنی تقریباً ۸۰ روز می‌باشد. به عبارت دیگر شرکت‌ها به طور متوسط با تاخیر ۸۰ روزه، صورت‌های مالی خود را حسابرسی و به سازمان بورس ارسال می‌نمایند. هم‌چنین به متوسط دولت مالک ۴۹ درصد از سهام شرکت‌های مورد مطالعه می‌باشد. نسبت بدهی شرکت‌های نمونه تحقیق برابر ۶۱ درصد و شاخص سودآوری (بازده دارایی) آن‌ها به طور متوسط ۱۴ درصد است.

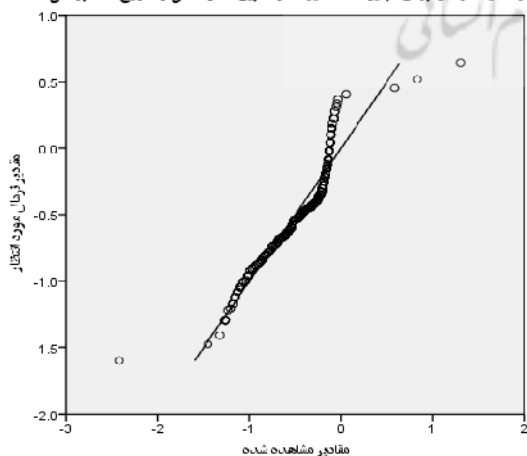
وضعیت نرمال بودن متغیر تفاوت بین سال مالی و تاریخ حسابرسی (متغیر وابسته)

نگاره شماره ۲

تبدیلات مختلفی برای نرمال نمودن متغیر وابسته استفاده می‌شود. در این پژوهش با استفاده از تبدیل لگاریتم طبیعی (Ln) می‌توان متغیر وابسته را به متغیری نرمال تبدیل نمود. در نگاره شماره ۳، وضعیت نرمال تبدیل لگاریتمی متغیر وابسته نشان داده شده است.

وضعیت نرمال بودن تبدیل Ln متغیر تفاوت بین سال مالی و تاریخ حسابرسی

نگاره شماره ۳

نگاره شماره ۱ - آماره های توصیفی

نام متغیر	میانگین	میانه	انحراف معیار
تفاوت بین تاریخ سال مالی و تاریخ حسابرسی	۰/۶۷	۰/۶۶	۰/۲۹
اندازه شرکت	۱۳/۲۷	۱۳/۰۷	۱/۵۰
بازده دارایی‌ها	۰/۱۴	۰/۱۲	۰/۱۱
اهرم مالی	۰/۶۱	۰/۶۲	۰/۲۶
درصد مالکیت دولتی	۴۹/۰۸	۴۸/۸۹	۲۲/۵۹

۴-۴ آزمون نرمال بودن متغیر وابسته

برای برازش مدل رگرسیونی متغیر وابسته باید دارای توزیع نرمال باشد، در این قسمت شرط نرمال بودن متغیر وابسته (تفاوت بین سال مالی و تاریخ حسابرسی) در برازش مدل رگرسیونی مورد بررسی قرار می‌گیرد. نگاره شماره ۲ زیر وضعیت نرمال بودن متغیر وابسته را نشان می‌دهد در صورتی که

۴. آزمون فرضیه

آزمون فرضیه بر اساس روش گام به گام انجام شده است که در گام آخر، نتایج زیر به دست آمده است:

با توجه به نتایج حاصل از آزمون فرضیه (نگاره شماره ۴)، از آنجائیکه سطح معنی داری متغیرهای نوع صنعت، نوع گزارش حسابرسی، درصد مالکیت دولتی و اندازه شرکت زیر ۵ درصد است. از این رو میان نوع صنعت، نوع گزارش حسابرسی، درصد مالکیت دولتی و اندازه شرکت با رتبه شرکت از نظر کیفیت

افشای اطلاعات و به موقع بودن رابطه وجود دارد. بر اساس این نتایج فرضیه های شماره ۱، ۵، ۶ و ۸ تأیید و بقیه فرضیه ها شامل رابطه میان بازده داراییها، اهرم مالی، نوع حسابرس و نوع واحد تجاری با رتبه شرکت از نظر کیفیت افشای اطلاعات و به موقع بودن، تأیید نمی شوند. نگاره شماره ۵ ضرایب و سطح معنی داری متغیرهای فرضیه های مذکور نشان می دهد. همانگونه که مشاهده می شود سطح معنی داری متغیرها بیشتر از ۵ درصد است. بنابراین فرضیه های تحقیق (H1) رد می شوند.

نگاره شماره ۴ ضرایب رگرسیونی

مدل	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد	آماره T	سطح معنی داری
	بتا	خطای استاندارد			
مقدار ثابت	+۰/۸۱۷	۰/۱۷۲		۴/۷۶	۰/۰۰۰
نوع صنعت	۰/۰۰۹	۰/۰۰۲	۰/۲۶۸	۵/۱۴	۰/۰۰۰
نوع گزارش حسابرسی	+۰/۱۷۴	۰/۰۳۹	+۰/۲۳۷	۴/۵۰۴	۰/۰۰۰
درصد مالکیت دولتی	+۰/۰۰۲	۰/۰۰۱	+۰/۱۴۸	۴/۸۶۸	۰/۰۰۴
اندازه شرکت	۰/۰۲۹	۰/۰۱۲	۰/۱۲۱	۲/۳۴۱	۰/۰۲۰

نگاره شماره ۵ ضرایب رگرسیونی

مدل	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد	آماره T	سطح معنی داری
	بتا	خطای استاندارد			
بازده دارایی ها	+۰/۳۰۸	۰/۱۹۶	+۰/۰۹۹	۶/۵۷۵	۰/۱۱۶
اهرم مالی	۰/۰۱۱	۰/۰۸۳	۰/۰۰۸	۰/۱۳۰	۰/۸۹۷
نوع حسابرس	۰/۰۳۳	۰/۰۴۷	۰/۰۳۸	۰/۷۰۲	۰/۴۸۳
نوع واحد تجاری	+۰/۰۳۱	۰/۰۴۸	+۰/۰۳۷	+۰/۶۴۸	۰/۵۱۸

$$Y = 0 + 1X_1 + 2X_2 + 3X_3 + 4X_4 +$$
 که در آن مقادیر ضرایب و متغیرهای مستقل مدل با توجه به نگاره شماره ۶ به صورت زیر می باشد.

۴. مدل برازش شده

مدل برازش داده شده توسط روش گام به گام را می‌توان در زیر نوشت:

نگاره شماره ۶ شرح ضرایب و متغیرهای مدل

ضرایب ()	شرح پارامتر	نوع پارامتر	پارامترهای مدل
-	لگاریتم طبیعی تفاوت بین تاریخ سال مالی و تاریخ گزارش حسابر	متغیر وابسته	Y
۰/۰۰۹	نوع صنعت	متغیر مستقل	X ₁
+۰/۱۷۴	نوع گزارش حسابر	متغیر مستقل	X ₂
+۰/۰۰۲	درصد مالکیت دولتی	متغیر مستقل	X ₃
۰/۰۲۹	اندازه شرکت	متغیر مستقل	X ₄
+۰/۸۱۷	میانگین مقدار متغیر وابسته	عرض از مبدأ	0
-	تفاوت بین مقادیر واقعی و پیش بینی شده	خطای مدل	

نگاره شماره ۷

مدل	ضریب همبستگی	ضریب تبیین	ضریب تبیین تعدیل شده	انحراف معیار	دوربین واتسن
	۰/۴۴۶	۰/۱۹۹	۰/۱۸۸	۰/۳۱۸۴۲	۱/۸۷۳

متغیرهای مستقل عبارتند از: مقدار ثابت، نوع صنعت، نوع گزارش حسابر، درصد سهام متعلق به دولت و اندازه شرکت

همانگونه که در نگاره شماره ۶ نشان داده شده است، متغیر وابسته رابطه ای مثبت با نوع صنعت و اندازه شرکت اما رابطه ای منفی با گزارش مقبول حسابر و مالکیت دولتی دارد.

۶ ۴ آزمون آنالیز واریانس

این آزمون نشان می دهد که آیا واقعاً رابطه‌ی خطی بین متغیرها وجود دارد یا خیر؟ این کار با آماره F انجام می‌شود. در نگاره شماره ۸ مقدار F برای مدل برابر ۱۸/۷۸۴ و سطح معنی داری آن صفر و زیر ۵ درصد می باشد. در نتیجه رابطه خطی میان متغیرهای مستقل و متغیر وابسته وجود دارد و به عبارتی مدل معنی دار است.

۵ ۴ توان تبیین مدل

توان تبیین کنندگی و توضیح دهندگی مدل در نگاره شماره ۷ نشان داده شده است. همانگونه که مشاهده می شود، ضریب تبیین تعدیل شده مدل تقریباً برابر ۲۰ درصد است. این موضوع بیانگر آن است که ۲۰ درصد از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل مدل بیان می شوند و بقیه ناشی از عوامل دیگری است که در این پژوهش دیده نشده

نگاره شماره ۸- آزمون آنالیز واریانس

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مجموع مربعات	آماره F	سطح معنی داری
رگرسیون	۷/۶۱۸	۴	۱/۹۰۵	۱۸/۷۸۴	۰/۰۰۰
باقیمانده‌ها	۳۰/۷۲۲	۳۰۳	۰/۱۰۱		
کل	۳۸/۳۴۰	۳۰۷			

نگاره شماره ۹

نوع گزارش حسابرسی	درصد مالکیت سهامدار دولتی	نوع صنعت	اندازه شرکت		
+	۰/۰۱۳	+	۱	ضریب همبستگی	اندازه شرکت
۰/۴۰۶	۰/۸۱۵	۰/۷۶۴	-	سطح معنی داری	
+	+	۱		ضریب همبستگی	نوع صنعت
۰/۰۰۱	۰/۳۸۵	-		سطح معنی داری	
۰/۱۰۵	۱			ضریب همبستگی	درصد مالکیت سهام
۰/۰۶۴	-			سطح معنی داری	
۱				ضریب همبستگی	نوع گزارش حسابرسی
-				سطح معنی داری	

قبول دانست و نگران وجود هم خطی نبود. در این تحقیق چون سطح معنی داری تمام ضرایب برآورد شده معنی دار و قابل تفکیک پذیر هستند، بیانگر این موضوع است که هم خطی میان متغیرها حاد نیست. میزان نوسانات هم خطی میان متغیرهای مستقل مدل، در نگاره شماره ۹ آورده شده است. این نگاره نشان می‌دهد که هر زوج از متغیرهای مستقل دارای هم خطی حاد نیستند.

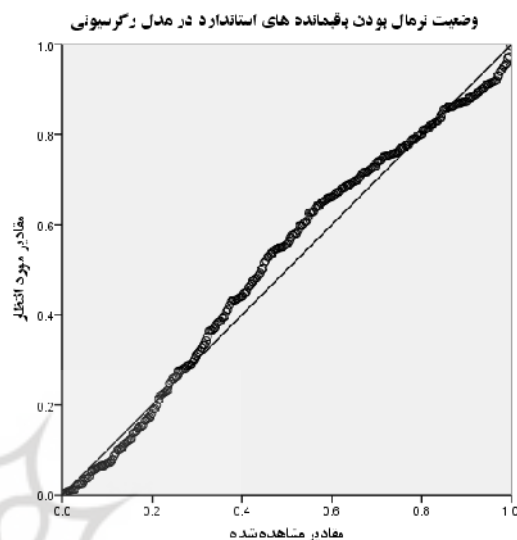
A ۴ بررسی نرمال بودن خطاها

نمودار نرمال بودن خطای مدل، معیار مناسبی برای تشخیص نرمال بودن خطا است. این نمودار در نگاره

۴ هم خطی میان متغیرهای مستقل مدل معمولاً هم خطی میان متغیرهای مستقل وجود دارد. اما اگر این هم خطی زیاد باشد، مدل مناسب نخواهد بود. یکی از روشهای آزمون هم خطی، محاسبه ماتریس همبستگی است. در این ماتریس ضریب همبستگی بین هر زوج از متغیرهای مستقل محاسبه می‌شود. عدم همبستگی متغیرهای مستقل به معنای این است که ضریب همبستگی بین هر زوج از متغیرهای مستقل مساوی صفر است. اما در عمل بدست آوردن ضریب همبستگی صفر ممکن نیست و از ۵۰ درصد بین هر زوج متغیرهای مستقل را قابل

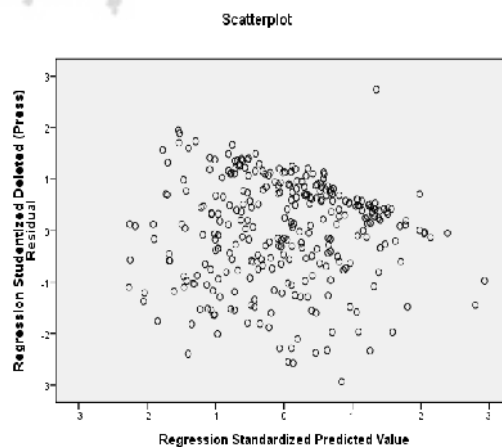
شماره ۱۰ نشان داده شده است. این نگاره نشان می‌دهد که مقادیر خطای مدل (باقی مانده‌ها) از توزیع نرمال پیروی می‌کنند.

نگاره شماره ۱۰

۴ بررسی یکنواخت بودن واریانس خطای مدل
نگاره شماره ۱۱، نمودار باقیمانده‌ها (مقادیر خطای مدل) الگوی واضحی را نشان نمی‌دهد و بر این اساس تأیید می‌کند که فرض‌های خطی بودن و یکنواخت بودن واریانس باقیمانده‌ها صادق است. به عبارت دیگر میان مقادیر خطای مدل، ناهمسانی واریانس وجود ندارد.

نگاره شماره ۱۱

۵ نتیجه‌گیری و پیشنهادات

نتایج پژوهش حاکی از این است متغیرهای مستقل بازده دارایی‌ها، اهرم مالی، نوع حسابرِس و نوع واحد تجاری ارتباطی با متغیر وابسته ندارند. اندازه شرکت و نوع صنعت با متغیر وابسته رابطه مثبت و درصد مالکیت سهام دار عمده و نوع گزارش حسابرِس رابطه منفی با متغیر وابسته دارند. هم‌چنین از میان متغیرهای مستقل مدل، بیشترین همبستگی مربوط به گزارش حسابرِس است. متغیر وابسته که عبارت است از تفاوت بین سال مالی و تاریخ حسابرِس، با متغیر نوع گزارش حسابرِس ارتباط منفی دارد. این موضوع به این معنی است که هرگاه نوع گزارش حسابرِس، از نوع گزارش مقبول باشد، تفاوت بین سال مالی و تاریخ حسابرِس کاهش می‌یابد و برعکس چنانچه نوع گزارش حسابرِس از نوع گزارش غیر مقبول باشد، این تفاوت افزایش می‌یابد. به بیانی دیگر، اگر گزارش حسابرِس مقبول باشد نشان از افشای به موقع شرکت دارد. این موضوع می‌تواند ناشی از رقابتی بودن بازار حسابرِس در ایران باشد. هم‌چنین هر چه اندازه شرکت، بزرگتر باشد افشای آن شرکت به موقع تر انجام می‌شود.

با توجه به ضریب منفی درصد مالکیت دولتی در مدل، می‌توان نتیجه گرفت که یکی از عوامل مهم در کاهش افشاء به موقع اطلاعات، دولتی بودن شرکتها است. یعنی هرچه درصد مالکیت سهام دار دولتی بیشتر باشد، این موضوع موجب کاهش مطلوبیت افشاء می‌شود. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که یکی از راه‌های بهبود کیفیت افشاء، واگذاری مالکیت دولتی صنایع به بخش خصوصی است. نوع صنعت نیز ارتباط مثبت با افشای به موقع اطلاعات دارد. یعنی هر چه شرکت‌ها در یک صنعت بیشتر باشند، کیفیت افشاء اطلاعات از نظر به موقع بودن، بهتر است.

به این موضوع، محدودیت‌هایی در اجرای این پژوهش وجود داشته که به فرار زیر می‌باشند:

(۶) عدم وجود یک معیار جامع برای اندازه‌گیری کیفیت افشاء از سوی سازمان بورس اوراق بهادار تهران عدم دسترسی به اطلاعات مربوط به چگونگی اندازه‌گیری رتبه‌بندی شرکت‌ها از سوی سازمان بورس اوراق بهادار تهران

منابع فهرست

- (۱) ریاحی بلکوئی احمد (۱۳۸۱) تئوریهای حسابداری، ترجمه علی پارسائیان، تهران، انتشارات ترمه
- (۲) عالی ور، عزیز (۱۳۷۰)، افشا در گزارشگری مالی، انتشارات سازمان حسابداری، نشریه شماره ۶۸
- (۳) کاشانی پور، محمد و سید مهدی پارچینی پارچین (۱۳۸۸) رابطه بین افشای اطلاعات اختیاری و اعضای غیر موظف هیات مدیره، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه مازندران
- (۴) ملکیان، اسفندیار (۱۳۷۶) "جامعیت گزارش‌های سالانه و ویژگی‌های مالی شرکت‌های پذیرفته شده در سازمان بورس اوراق بهادار تهران"، رساله دکتری، دانشکده علوم اداری و مدیریت و بازرگانی دانشگاه تهران
- (۵) ملکیان، اسفندیار و محمد رضا سید آبادی، (۱۳۸۳) "بررسی تاثیر اندازه و نسبت‌های مالی بر افشای کامل صورت‌های مالی"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه مازندران.
- (۶) نوری فرد، دکتر ید... (۱۳۷۷) «افشاء اطلاعات در گزارشگری مالی شرکتها»، چاپ اول، انتشارات موسسه حسابداری تامین اجتماعی.
- (۷) ولک داد و تزنی (۱۳۸۷) "تئوری حسابداری: روش ادراکی و نهادی"، جلد اول، ترجمه پارسائیان، علی، انتشارات ترمه، ص ۴۱۶ - ۴۵۱.

به طور خلاصه عوامل تاثیرگذار بر افشای اطلاعات شامل نوع صنعت، نوع گزارش حسابداری، درصد مالکیت دولتی و اندازه شرکت می‌باشد. نتایج این تحقیق با نتایج تحقیق اوسوانسا و لونتیز در یونان، عبدالله در مالزی، عزت المسری در عربستان سعودی و ماهاجان و چاندر در هند مطابقت دارد.

با توجه به اینکه نوع گزارش مقبول، بیشترین اثر را بر ارائه به موقع صورت‌های مالی دارد. از این رو به سازمان بورس اوراق بهادار پیشنهاد می‌شود تا نظارت کافی بر کیفیت گزارش‌های حسابداری موسسات حسابداری معتمد بورس را به عمل آورد. بر اساس نتایج تحقیق، می‌توان اظهار داشت که تبدیل مالکیت دولتی به مالکیت خصوصی، موجب افزایش به موقع اطلاعات می‌شود. در این مورد نیز به سازمان بورس اوراق بهادار پیشنهاد می‌شود تا نظام راهبری را به منظور شفافیت بیشتر اطلاعات به شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار لازم الاجراء نماید. هم‌چنین به صنایع و شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار پیشنهاد می‌گردد تا سیستم حسابداری خود را به منظور ارسال به موقع اطلاعات حسابداری و شفافیت بیشتر اطلاعات بهبود ببخشند. برای پژوهش‌های آتی نیز پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

- (۱) اثر افشای داوطلبانه اطلاعات در کاهش عدم تقارن اطلاعاتی؛
- (۲) رابطه افشای به موقع اطلاعات و معیار عدم تقارن اطلاعاتی؛
- (۳) بررسی کیفیت افشاء قبل و بعد از تدوین استانداردهای حسابداری ایران؛
- (۴) بررسی مربوط بودن افشای داوطلبانه اطلاعات.
- (۵) این پژوهش برای اولین بار در ایران به بررسی عوامل موثر بر رتبه‌بندی شرکت‌ها از لحاظ کیفیت افشاء و به موقع بودن می‌پردازد. با توجه

- 20) 20-Owusu-Ansah, Stephen and Stergios Leventis (2006) "Timeliness of Corporate Annual Financial Reporting in Greece" *European Accounting Review* , Vol. 15, No. 2, pp 273-287,
- 21) 21-Paananen, M. and Lin, H.(2009), "The Development of Accounting quality of IAS and IFRS over Time: the case of Germany, *Journal of International Accounting Research*, Vol 8, No 1, PP.31-55
- 22) 22- Penman Stephen H.(2003) "Financial statement Analysis and Security Valuation" MC Graw Hill PP 601-605
- 23) 23- Tanweer Hasan ,Waresul Karim.Shakil Quayes, 2007, Regulatory Change and the Quality of Compliance to Mandatory Disclosure Requirements: Evidence from Bangladesh, *Research in Accounting Regulations*, Vol. 20, 2007
- 24) 24-Tuna Irem , Ng. Jeffrey and Verdi Rodrigo (2006) " Management Forcasts , Disclosure Quality and Market Efficiency" www.ssrn.com , pp. 1-32
- 8) هندریکسن، ال دان اس. و ون بردا، میکلا ف.(۱۳۸۴) "تئوری حسابداری"، ترجمه پارسائیان، علی، جلد دوم.
- 9) 9-Abdullah S. (2007) , Board Composition, Audit Committee and timeliness of Corporate Financial Reports in Malaysia , *Corporate Ownership and Control* Vol. 4, Issue 2
- 10) 10-Almosa Saad A and Mohammad Alabbas (2008) " Audit delay: Evidence from listed joint stock companies in Saudi Arabia" working paper King Khalid University, Abha, Saudi Arabia
- 11) 11-Ezat, A and EL-Masry, A (2008) , " The impact of corporate governance on the timeliness of corporate internet reporting by Egyptian listed companies ", *mangrial Finance* , Vol 34, Issue 12, PP. 848-867
- 12) 12-Ferguson, M.J, et al (2002) Voluntary disclosure by state-owned enterprises listed on the stock exchange of Hong-Kong, *journal of international Financial Management and Accounting* 13(2) pp. 125-152
- 13) 13-Leung S. and Horwitz B., (2004) Director Ownership and Voluntary Segment Disclosure: Hong Kong Evidence, <http://ssrn.com/abstract=591401>
- 14) 14-Li Qingyuan and Tielin Wang (2010) "Financial reporting quality and corporate efficiency:Chinese experience , *Nankai Business Review International* , Vol 1 , Issue 2 , PP. 197
- 15) 15-Li Xi (2010) " the impact of product market competition on the quantity and quality of voluntary disclosure" *Review of Accounting studies*, Vol.15, PP. 663
- 16) 16- Luo, S. and Courtenay S.M. and Hossain M., (2006) The effect of Voluntary Disclosure, Ownership Structure and Proprietary Cost on the return-future earnings relation, *Pacific-Basin Finance Journal*, Vol. 14, No. 5, pp. 501-521
- 17) 17- Mahajan P. & Chander S. (2008) , Timeliness of Corporate Disclosure: An Evidence from Indian Companies . *Decision*, Vol. 35, No.2,
- 18) 18- Nagar V. , Nanda , D. and Wysocki , P. (2003) " Discretionary Disclosure and Stock – based Incentive, *Journal of Accounting and Economics*, 34(1-3) , pp 283-309
- 19) 19- Nurwati A. Ahmad-Zaluki, Wan Nordin Wan-Hussin, 2009, Corporate boards, audit committees and the quality of financial disclosure in IPOs,pp135-164.

یادداشت‌ها

- 1- Hendriksen & Van Breda
2-Belkaoui
3- Wolk et. al
4- Ferguson and et al
5- Leung and Horwitz
6- Owusu-Ansah and Leventis
7- Luo and et al.
8- Tanweer and et. al
9-Mahajan and Chander
10- Almosa and Alabbas
11-Ezat and Elmasry
12- Nurwati and et al
13- Li and Wang
14-Li